

A magyar úszósport utánpótlásának vizsgálata a motiváció, a motivációs környezet és a relatív életkor tükrében

Doktori tézisek

Nagy Nikoletta Katalin

Testnevelési Egyetem
Sporttudományok Doktori Iskola

Témavezető: Dr. Ökrös Csaba egyetemi docens, PhD

Konzulens: Dr. habil. Tóth László egyetemi docens, PhD

Hivatalos bírálók: Dr. habil. Gál Andrea egyetemi docens, PhD

Dr. habil. Balogh László egyetemi docens, PhD

Szigorlati bizottság elnöke: Dr. Gombocz János professor emeritus, CSc

Szigorlati bizottság tagjai: Dr. Dóczi Tamás egyetemi docens, PhD

Dr. Váczi Márk egyetemi docens, PhD

Budapest

2019

1. BEVEZETÉS

Az úszósport hazánkban a legnépszerűbb sportágak közé tartozik. Eredményessége közismert. Az utóbbi időkben a sport területén is mind fontosabbá válnak a társadalomtudományi kutatások. Szükség lenne arra, hogy a versenysportban is jelenlévő folyamatos változásokat a sporttudományi kutatások is kövessék. Emiatt a hazai úszósportban is elengedhetetlen a társadalomtudományi kutatások körének bővítése.

Doktori értekezésem témája a motiváció, a motivációs környezet és a relatív életkor jelenségének vizsgálata utánpótláskorú versenyúszóknál. Az utánpótláskorú versenyzők vizsgálatain túlmenően, az utánpótláskorú úszók motivációs vizsgálatára vonatkozóan is olvasható javaslat a magyar sportszakirodalomban (Révész és mtsai, 2013). A motivációra befolyással van a sportkörnyezet, ami Tóth (2008) szerint, minden esetben lényeges meghatározója az egyén teljesítőképességének és közérzetének. Ebből következően a környezet elemzése elengedhetetlennek látszik. Szemes és munkatársai (2017) a motivációs vizsgálatok mellett az észlelt motivációs környezet vizsgálatát szorgalmazzák a sportpszichológiai eredmények gyakorlati alkalmazhatóságára hivatkozva. Valamint Young és Starkes (2009) úszók edzőkörnyezetének tanulmányozása során javasolták a sportkörnyezet további vizsgálatait.

Értekezésemben szeretnék eleget tenni a relatív életkor további vizsgálatára vonatkozó Gonzáles-Víllora és Pastor-Vicedo (2012), valamint Wattie és Baker (2013) munkáiban megfogalmazott javaslatnak, melyben a fiatal, utánpótlás korosztályú sportolók körében elvégzendő, a relatív életkorral foglalkozó kutatások körének bővítésére ösztönöznek. Bár a nemzetközi sportszakirodalomban olvashatunk úszók relatív életkorával foglalkozó tanulmányt és kutatási ajánlást is (Ferreira és mtsai, 2017), a relatív életkor mint kutatási téma a magyar sporttudományban még feldolgozatlan. Az úszás sportágban, egy korábbi vizsgálatban, szerzőtársaimmal először mi foglalkoztunk ezzel a témakörrel a hazai sportszakirodalomban (Nagy és mtsai, 2015). Ennek a területnek a vizsgálatát értekezésemben kívánom kifejezni és folytatni.

A jelen értekezésben vizsgált három terület összefüggéseinek feltárása új kutatási területként jelentkezik a hazai sportszakirodalomban, ezért a vizsgálat segítheti a sportszakemberek minőségi munkájához elengedhetetlen ismereteit.

2. CÉLKITŰZÉSEK

Értekezésem elsődleges célja a 11-12 évesen legtehetségesebbnek ítélt magyar versenyúszók motivációs irányultságának, a motivációs környezetük jellemzőinek és a relatív életkor feltérképezése, valamint a fenti karakterisztikumok közötti összefüggések keresése. Ezen kívül a 2010-es években elfogadott értékelési rendszer és a Jövő Bajnokai tehetséggondozó programba való beválogatás relatív életkorral kapcsolatos kérdéseinek vizsgálatát tűztem ki célul.

2.1 Hipotézisek

A kutatási kérdésfeltevésekkel összhangban a következő kutatási hipotéziseket fogalmaztam meg:

A motivációs irányultsággal kapcsolatban:

- **H1:** Feltételezem, hogy a Jövő Bajnokai programba beválogatott úszók amotivációja átlag alatti.
- **H2:** Feltételezem, hogy a vizsgált úszók külső motivációs értéke magasabb, mint a belső.
- **H3a:** Feltételezem, hogy a vizsgált fővárosi és a vidéki úszók motivációs irányultsága különbözik;
- **H3b:** a bevált és nem bevált úszók motivációs irányultsága között különbség van;
- **H3c:** a vizsgált fiú és lány úszók motivációs irányultságában nincsen különbség.

Az észlelt motivációs környezettel kapcsolatban:

- **H4:** Feltételezem, hogy a Jövő Bajnokai programba beválogatott úszók Task főskálához tartozó értékei magasabbak, mint az Ego főskálához tartozók.
- **H5a:** Feltételezem, hogy nem mutatkozik lényeges különbség a fiúk és a lányok célorientáltságában és észlelt motivációs környezetében;
- **H5b:** a bevált és a nem bevált úszók célorientációja és észlelt motivációs környezete különbözik;
- **H5c:** a fővárosi és a vidéki úszók különböznek a célorientáció és az észlelt motivációs környezet tekintetében.

A relatív életkorral kapcsolatos vizsgálatnál:

- **H6a:** Feltételezem, hogy a Jövő Bajnokai programba beválogatott gyermekek többsége az év első negyedében született;
- **H6b:** a bevált versenyzők többsége az év első negyedében született.
- **H7:** Feltételezem, hogy a nemek között nincsen különbség a születési időszakokat tekintve.

A vizsgált három terület összefüggéseit tekintve:

- **H8a:** Feltételezem, hogy az év első negyedében született úszók motivációs irányultsága különbözik a többi úszótól;
- **H8b:** az év első negyedében született úszók célorientáltsága különbözik a többi úszótól.
- **H9:** Feltételezem, hogy különbség van az év első negyedében született és a többi úszó motivációs környezete között.

3. MÓDSZEREK

3.1 A vizsgált sokaság jellemzői

Értekezésem eredményeit egy jól behatárolható populációra kívánom vonatkoztatni, amely alatt a MÚSZ tehetséggondozó programjának, a Jövő Bajnokai utánpótlás program résztvevőit értem. Ezért a teljes alapsokaság vizsgálatát választottam, és dokumentumelemzéssel határoztam meg a vizsgálati személyeket. A program minden résztvevőjét bevontam a kutatásba (N=235). A kiválasztott gyermekek a MÚSZ edzői bizottságának döntése alapján a legtehetségesebbnek ítélt versenyzők az említett életkorban. Összesen 118 fiú, 117 lány úszóversenyzőt vontam be a vizsgálatba. Átlagéletkoruk $11,44 \pm 0,57$ év. A kiválasztott interjúalanyok olyan mesteredzői címmel rendelkező oktatók és edzők, akik jelenleg is aktív részesei a hazai úszó utánpótlás-nevelésnek (N=5), így elősegítették a kutatási kérdésfeltevéseim megválaszolását, és a célkitűzéseim megvalósulását.

3.2 Az adatgyűjtés módszere

Kutatásom során a téma minél szélesebb körű megismerésének céljából, kvalitatív és kvantitatív kutatási stratégiákat alkalmaztam. A motivációs irányultság és a motivációs környezet témaköreinek adatgyűjtését két kérdőívvel végeztem. A relatív életkorral

kapcsolatos kérdések megválaszolásához szükséges adatokhoz dokumentumelemzéssel jutottam. Az eredmények interpretálásához pedig mélyinterjúból származó információkat használtam fel.

3.3 Az adatfeldolgozás módszerei

A felmérésben nominális és intervallum skálán értelmezhető adatok egyaránt szerepeltek, amelyek alapvetően meghatározták a statisztikai eljárásokat. Az eljárás során paraméteres és nem paraméteres próbákat alkalmaztam:

- Leíró statisztikai mutatók
- Egymintás t-próba
- Lineáris korreláció
- Variancia analízis
- Kruskal-Wallis teszt
- χ^2 próba

4. EREDMÉNYEK

4.1 Motiváció

A motivációs irányultság vizsgálata során, a belső és a külső motivációt, valamint a motiváció hiányt elemeztem. Az összelemszámra vonatkozóan, a legmagasabb értéket a belső motiváció érte el $5,59 \pm 0,97$. A külső motiváció esetén alacsonyabb, $5,269 \pm 1,047$ -es értéket kaptam a leíró statisztikai elemzésnél. A motiváció hiány esetében $1,82 \pm 0,96$ átlag $\pm$ szórás eredményeket tapasztaltam.

A belső motiváció további vizsgálatánál, a kérdőív három alskálája közül, a *Tapasztalat keresés* mutatta a legmagasabb értéket $6,03 \pm 0,840$.

A külső motiváció mindhárom alskálája alacsonyabb értéket mutatott, mint a belső motivációé. A legalacsonyabb érték a *Külső szabályozás* alskáláé volt ($4,85 \pm 1,49$). Az amotiváció esetében végzett egymintás t-próba szerint, a vizsgált versenyzők motivációhiány értéke átlag alattinak bizonyult ($p < 0,005$).

A lakóhely szerinti motivációelemzésnél a *Belső és a Külső motiváció* főskálái és az alskálák is magasabb értékeket értek el a vidéki úszók esetén. A motiváció hiány

eredménye a fővárosi úszóknál volt magasabb. Az ANOVA teszt során nem találtam szignifikáns különbséget a csoportok között ($p>0,005$).

A bevált és a nem bevált úszók esetén a leíró statisztikai eredmények azt mutatták, hogy eredmények közel azonosak mind a főskálák, mind az alskálák esetében. Lényeges különbség a két csoport között a főskálák közül, a motivációhiánynál volt tapasztalható. Az ANOVA teszt során szignifikáns különbséget találtam a két csoport között ($p<0,005$). A bevált úszók rendelkeztek szignifikánsan alacsonyabb motiváció hiánnyal.

A nemek vizsgálata során azt tapasztaltam, hogy a fiúk értékei minden esetben magasabbak voltak, mint a lányoké. Az ANOVA teszt során szignifikáns különbséget találtam a *Belső motiváció* és a *Külső motiváció* főskálák és a *Tökéletességre törekvés*, az *Intrinzik elsajátítás* és a *Külső szabályozás* alskálánál ($p<0,05$).

4.2 Motivációs környezet

A Jövő Bajnokai programba beválogatott tehetséges gyermekek Task főskálához és alskálához tartozó értéke magasabb volt, mint az Ego fő és alskálához tartozók.

A fiúk és a lányok esetében a Task orientáció átlag±szórás értékei hasonlóan alakultak. Az Ego orientáció esetében nagyobb volt a különbség a fiúk javára. Az ANOVA teszt során szignifikáns különbséget is ebben az esetben találtam ($p<0,005$). Az alskálák elemzése során a *Csapaton belüli rivalizálás* alskála esetén találtam szignifikáns különbséget a fiúk és a lányok között ($p<0,005$). A fiúk rendelkeztek magasabb értékekkel.

A bevált és nem bevált sportolói csoportok elemzésénél nem találtam szignifikáns különbséget sem a főskálák sem az alskálák elemzése során.

A lakóhely szerinti elemzésnél a két csoport eredményei hasonlóan alakultak. A Task orientációnál a vidéki úszók rendelkeztek magasabb értékekkel. Az Ego orientációnál a fővárosiaké volt a magasabb. A különbözőség vizsgálat során nem találtam szignifikáns különbséget a két csoport között.

4.3 Relatív életkor

A születési időszakok vizsgálatához, a versenyzőket négy csoportra osztottam. Az első negyedévben, tehát a január és március között a sportolók 38%-a, a második negyedévben, így április és június között 25%-a, a harmadik negyedévben, július és szeptember között 25%-uk, a negyedik negyedévben, október és december között az úszók 12%-a született.

A χ^2 próba során szignifikáns különbséget találtam a születési időszakok között ($p < 0,005$). A programba beválogatott sportolók közül, szignifikáns különbséggel a legtöbben, az első negyedévben születtek.

A nemek vizsgálata során azt tapasztaltam, hogy a fiúk és a lányok esetében is, az első negyedévben született sportolók voltak a legtöbben. A két nem között az volt a különbség, hogy míg a fiúknál az első negyedév magas születési száma mellett, a harmadik negyedévben született sportolók voltak a második legtöbben, addig a lányoknál nem volt a harmadik negyedév ilyen magas eredményű. Ott az első negyedévben születettek a legtöbben, és utána egyre kevesebben a negyedik negyedévig.

A fiúk és a lányok közötti különbséget Kruskal-Wallis teszttel vizsgáltam meg. Nem találtam szignifikáns különbséget a fiúk és a lányok között a születési időszakok szempontjából.

A bevált versenyzők esetén, az első negyedévtől az utolsóig folyamatosan csökkent a versenyzői létszám. A bevált és a nem bevált csoport közötti különbséget szintén Kruskal-Wallis teszttel vizsgáltam meg, ami során nem találtam szignifikáns különbséget a két csoport között.

4.4 A relatív életkor és a motiváció, valamint a relatív életkor és a motivációs környezet összefüggései

A motivációs irányultság születési időszakonkénti vizsgálatánál, a variancia analízis során, nem találtam szignifikáns különbséget a csoportok között.

A célorientáció születési időszakonkénti elemzésénél, az Ego orientációnál, az ANOVA teszt elvégzése után, a Post Hoc tesztnél, az első és a negyedik negyedév között szignifikáns különbséget találtam ($p < 0,005$). Az utolsó negyedévben született úszók rendelkeztek magasabb Ego orientációval.

A motivációs környezet elemzésénél, a Post Hoc Teszt során, szignifikáns különbséget találtam a negyedévek között. Az *Egyenlőtlen elismerés* alskálánál a negyedik negyedév eredménye volt szignifikánsan magasabb ($p < 0,005$).

A Jövő Bajnokai utánpótlás program válogatási rendszerének vizsgálata során, a program régióinak teljesítményét a bevált sportolók létszáma segítségével elemeztem. A χ^2 próba

során szignifikáns különbséget találtam a régiók között ($p < 0,005$). A Közép-Magyarország budapesti régió volt az, ami szignifikánsan magasabb bevált gyermeklétszámmal rendelkezett a többi régióhoz képest.

5. KÖVETKEZTETÉSEK

5.1 Hipotézisek ellenőrzése

Motiváció

H1: elfogadom, mert az eredmények alapján, a programba beválogatott 11-12 éves válogatott versenyúszók valószínűleg nem szenvednek motiváció hiányban.

H2: nem tudom elfogadni, mert feltételezésemmel ellentétben, a külső motiváció kevésbé jellemző a program résztvevőire, mint a belső.

H3: a fővárosi és vidéki úszók motivációs irányultságára vonatkozó részét el kellett vetnem, mert nincsen lényeges különbség a fővárosban edző, valamint a vidéken sportoló úszók motivációs irányultsága között.

A bevált és nem bevált sportolókra megfogalmazott részét nem tudom elfogadni, mert az eredmények azt bizonyítják, hogy a bevált és nem bevált úszók motivációs irányultsága nem különbözik.

A nemek kapcsán megfogalmazott része elvetésre került, mert feltételezésemmel ellentétben, a válogatott versenyúszók motivációs irányultsága nemenként különbözik.

Motivációs környezet

H4: elfogadom, mert az eredmények ismeretében, a Jövő Bajnokai programba beválogatott versenyúszókra a feladatorientált környezet a jellemző.

H5: nemek tekintetében megfogalmazott részét nem tudom elfogadni, mert a fiúkra jobban jellemző a teljesítmény centrikusság, és az eredmények szerint, a különbség a csapattársakkal való rivalizálásban jelenik meg.

A bevált és a nem bevált kategóriákba sorolt úszók célorientációja és észlelt motivációs környezete az eredmények alapján nem különbözik, ezért az ötödik hipotézis ezen részét nem tudom elfogadni.

A Jövő Bajnokai programba beválogatott úszóversenyzők motivációs környezete lakóhelyük szerint nem különbözik, ezért a lakóhely alapján megfogalmazott hipotézisrészét nem tudom elfogadni.

Relatív életkor

H6: elfogadom, mert az eredmények azt mutatták, hogy 11-12 éves korban, a sportág élmezőnyébe való tartozásra és a tehetséggondozó programba való bekerülésre hatással van a relatív életkor.

A bevált és nem bevált versenyzőkre megfogalmazott részét elfogadom, mert feltételezésemmel egybehangzóan, a relatív életkorból adódó különbségek a sportolók között, a tehetséggondozó programon belül is megnyilvánulnak.

H7: Az eredmények szerint, a vizsgált fiú és a lány úszókra ugyanolyan mértékben jellemző a relatív életkor hatásának megjelenése, így a hetedik hipotézisem elfogadom.

A vizsgált három terület összefüggései

H8: motivációs irányultságra vonatkozó részét el kellett vetnem, mert feltételezésemmel ellentétben, az értékelési év első negyedévében született versenyúszók motivációja nem különbözik a többi, programba beválogatott versenyzőétől.

Az utolsó negyedévben született úszók célorientációja különbözik a többi úszóétól, emiatt a célorientáció tekintetében megfogalmazott alhipotézist elfogadom.

H9: nem tudom elfogadni, mert az eredmények alapján, nincsen különbség a motivációs környezetben a születési időszakokat tekintve a vizsgált úszóknál.

5.2 Ajánlások

Vezetőedzők, edzők figyelmébe:

- a belső motiváció építésének hangsúlyozása
- a lányúszók motiváltságának kiemelt figyelemmel kísérése a 11-12 éves korosztályban
- a fiúk esetében a tökéletességre törekvés szintjének megőrzése, önmagukhoz viszonyított teljesítmény hangsúlyozása

- hosszútávon fenntartani az úszókban meglévő fejlődésre törekvést, a helyesen kivitelezett technikai elemek felhasználásával, kiemelt figyelemmel az év végén született sportolókra
- előnyben részesíteni azokat a versenyeket, ahol a versenyzők értékelése évjáratos és hatodik helyezéssig történik.

MÚSZ edzőbizottságának figyelmébe:

- úszók évjáratos értékelésének preferálása az utánpótlás versenyeken
- első hat helyezett értékelése a korosztályos versenyeken
- a cápa és a serdülő országos bajnokságon évjáratos döntők, szintidők és eredményhirdetés

Jövő Bajnokai program régióvezetőinek és szakfelügyelőinek figyelmébe:

- a válogatásnál a relatív életkor hatásaiból adódó különbségek figyelembe vétele
- a keretszűkítésnél kísérik kiemelt figyelemmel a relatíve fiatalabb sportolókat
- a régiók létszámának meghatározásakor vegyék figyelembe a Közép-Magyarország Budapest régió dominanciáját

Értekezésem eredményeit azoknak a szakembereknek ajánlom, akik mindennapjaikban az eredményes magyar úszókért és az úszásban gazdag egészséges életért dolgoznak.

SAJÁT KÖZLEMÉNYEK JEGYZÉKE

A disszertáció témájához kapcsolódó közlemények:

Nagy, N., Sós, Cs., & Ökrös, Cs. (2012). Ellentmondások a fiatalok úszók felkészítésében. *Magyar edző*, 15(2), 17-19.

Nagy, N., Sós, Cs., Ökrös, Cs., & Szájer P. (2014). Motivációs környezet vizsgálata szabadidős és versenyúszóknál. *Magyar Sporttudományi Szemle*, 15(57), 24-27.

Nagy, N.; Sós, Cs., Szájer, P., & Ökrös, Cs. (2014). Utánpótláskorú versenyúszók motivációs vizsgálata. *Magyar Sporttudományi Szemle*, 15(58), 48-49.

Nagy, N., Ökrös, Cs., & Sós, Cs. (2015). Research on relative age in Hungarian swimming. *Physical Culture and Sport Studies and Research*, 68, 5-13.

Nagy, N., Tóth, Á., & Ökrös, Cs. (2015). Utánpótlás korú versenyúszók testméreti jellemzőinek vizsgálata a kiválasztás tükrében. *Magyar Sporttudományi Szemle*, 16(63), 19-24.

Nagy, N., Ökrös, Cs., Sós, Cs., Földesi, Gy., & Egressy, J. (2016). Motivation of Hungarian Junior Competitive Swimmers. In: Gál, A., Kosiewicz, J., & Sterbenz, T. (szerk.), *Sport and Social Sciences with Reflection on Practice*. (pp.61-76), Warsaw.

Nagy, N., Földesi, Gy., Sós, Cs., & Ökrös, Cs. (2018). Talent selection and management in view of relative age: the case of swimming. *Physical Culture and Sport Studies and Research*. DOI: 10.2478/pcssr-2018-0023

A disszertációtól független közlemények:

Nagy, N. (2015). Hajós Alfréd, a magyar delfin. In: Szabó, L., Szóts, G. (szerk.), *Hajós Alfréd a polihisztor*. Budapest: Magyar Sporttudományi Társaság, (pp. 25-36).